

Anmeldelser

Fuglenes Danmark

Michael Borch Grell. Illustreret af Jens Overgaard Christensen. 825 sider, med talrige farveillustrationer, grafer og udbredelseskort, indb. Gads Forlag i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forening, 1998. Pris kr. 448 i DOF-Salg.

Det tre kilo tunge murstensværk af en fuglebog er siden udgivelsen i december 1998 blevet omtalt og rost til skyerne i adskillige medier og tidsskrifter. Undertegnede har haft mulighed for gennem længere tids fordybelse i værket også at kunne vurdere, hvordan bogen fungerer som opslags- og referenceværk i det daglige. Og det må konkluderes med det samme: Fuglenes Danmark er det imødesete og forventede ornitologiske danske storværk, man i årene fremover igen og igen vil konsultere.

Af pladshensyn skal her især fremdrages nogle mere generelle betragtninger og konklusioner. Om selve projektet, der ligger til grund for værket, må det således konstateres, at DOF så har gjort det igen. Endnu et storprojekt, det største i foreningens historie, baseret på hundreder af DOF-medlemmers frivillige indsats, er gennemført. Og gennem dygtig ledelse og koordination er resultaterne på forbavsende kort tid publiceret og derved gjort tilgængelig for yderligere granskning og praktisk anvendelse (til sammenligning er det svenske atlasprojekt, der sluttede i 1983, først for nyligt blevet publiceret).

DOF har derved endnu en gang markeret sig som en organisation, der bygger sine argumenter på saglig og faglig dokumentation, skaffet til veje gennem en dygtig og ihærdig indsats. Dette er en af grundene til, at DOF har en i forhold til medlemstallet "uforholdsmæssig" – men fuldt berettiget – stor indflydelse på dansk naturforvaltning. Foreningen har politisk slagkraft i kraft af en videnskabeligt funderet troværdighed.

Gennem massiv støtte fra Aage V. Jensen's Fonde har projektet fra starten været sikret økonomisk. To faste medarbejdere har stået for den overordnede koordinationen og planlægning af 1100 feltornitologers indsats i årene 1993-96 med dækningen af de over 2000 kvadrater, hver på 5 × 5 km, som landet var opdelt i. Og efterfølgende er resultaterne blevet præsenteret i et pragtværk af en bog, der nu og i mange år fremover bliver alle engagerede feltornitologers referenceværk vedr. de danske fugles status og udbredelse. For undertegnede og andre forfattere til artikler og fuglebøger af mere populærvidenskabeligt tilsnit vil værket samtidig rumme et uvurderligt kildemateriale.

I en række indledningskapitler berettes indgående og fyldigt om projektets organisation og undersøgelsesmetoder. Projekt Fuglenes Danmark omfattede flere elementer: en egentlig atlasundersøgelse med registrering af ynglefugle i 2170 kvadrater, en lokalitetsregistrering

med optælling på ca 2500 fuglelokaliteter, kvantitative registreringer på udvalgte ruter samt detaljerede undersøgelser af småbiotoper i en del af kvadraterne. Det er væsentligt, både for forståelsen af omtalen af de enkelte arter og for en sammenligning med såvel tidligere som kommende fugleprojekter i landet, at metoder m.m. er beskrevet så indgående og fyldestgørende.

I et sammenfattende kapitel bagest i bogen gives en glimrende oversigt over udviklingstendenserne for de danske ynglefugle. Dels generelt om ændringer i form af frem- og tilbagegange og dels en vurdering af udviklingen i fire danske hovednaturtyper (det åbne land, skoven, vådområderne og kysten). I et appendiks findes desuden en tabel over bestandsstørrelser og udviklingstendenser for samtlige danske ynglefuglearter. Det kan således noteres, at knap halvdelen af landets ynglefugle har vist fremgang i de seneste 25 år, en fjerdedel er gået tilbage, mens en fjerdedel har haft stabile bestande.

Hovedindholdet af bogen er naturligvis selve artsgennemgangen. Fuglenes Danmark er primært et ynglefugleatlas, hvor de danske ynglefugles status og forekomst i landet gennemgås. For hver art er der afsnit om levested, udbredelse, bestandsstørrelse, udvikling af bestanden, samt træk og overvintring. Artens formodede dækning under projektet diskuteres også, ligesom et særdeles nyttigt afsnit om beskyttelsesbehov er med. Under sidstnævnte angives konkrete forslag til tiltag, der kan gavne arten, hvilket gør værket til et brugbart redskab for landets ansvarlige naturforvaltere i stat, amter og kommuner. Bogens anbefalinger vil utvivlsomt i de kommende år indgå med vægt, når der skal diskuteres fuglebeskyttelse.

For næsten samtlige ynglefuglearter vises et udbredelseskort, kaldet et ændringskort, eftersom både resultaterne fra Atlasprojektet i 1971-74 og Fuglenes Danmark 1993-96 er vist. Artens status i de to tidsperioder kan sammenlignes, og det er muligt at erkende de ændringer, der har fundet sted. I en tilhørende boks opgøres antallet af kvadrater, arten er registreret i under de respektive projekter.

Det virker umiddelbart hensigtsmæssigt og overskueligt at samle resultaterne fra henholdsvis 70erne og 90erne på ét kort. Det kræver dog lidt tid og metodisk indsigt at lære at aflæse disse kort og forstå betydningen af dem. Umiddelbart vil jeg mene, at de fleste læsere ville have foretrukket et kort med kun de aktuelle oplysninger, altså fra det nyeste projekt, og så med et minikort for 71-74 i hjørnet til sammenligning. Den gule prikfarve (yngefund under begge atlas) står i øvrigt ret svagt på mange kort, der visuelt domineres af den røde prikfarve (kun fundet under atlas 71-74). Det er også en oplagt metodisk fejl, at der i tallet for kvadrater med ynglefund under begge atlas ikke er skelnet mellem de tre kriterier

for registrering (sikkert, sandsynligt og muligt ynglende). Generelt er forskellene på de tre prikstørrelser på kortene desuden så små, at der skal kigges godt efter, hvis man skal have udbytte af det.

Fuglenes Danmark dokumenterer til fulde de mange ændringer i udbredelse og bestandsstørrelse, som er sket siden Atlas-projektet i 1971-74, og forfatteren forsøger i hvert enkelt tilfælde at angive årsagerne. Det giver et godt billede af udviklingen i den danske fugle verden gennem de seneste godt tyve år. Og den danske fugle verden er som bekendt meget dynamisk. Nogle arter har vist en dramatisk fremgang i den seneste snes år, f.eks. Huldue, Sortspætte, Bjergvipstjert, Sjagger, Ravn og Gråsiskan. Det vidste man selvfølgelig til dels i forvejen, men nu er også omfanget belyst. Det samme kan siges om de velkendte eksempler på arter i tilbagegang, f.eks. Hvid Stork, Urfugl, Engsnarre, Hvidbrystet Præstekrave, Kirkeugle og Toplærke.

Projektets styrke ligger dog ikke mindst i påvisningen af de talrige ændringer af knap så markant karakter. Skovhornuglen og Misteldroslen har således tydeligt ændret udbredelsesmønster, Gransangeren findes nu i hele landet, og mange arter er under fortsat spredning (Knarand, Troldand, Grågå, Nattergal, Husrødstjert m.fl.). Andre går tilbage (Krikand, Spidsand, Brushane, Dobbeltbekkasin, Digesvale, Gul Vipstjert, Stenpikker). Og tænk at Pirolen og Vende halsen er blevet så sjældne! Kun ganske få arter har næsten eksakt samme udbredelse nu som i 1974. Tejsten er den mest stabile, idet den, selv om bestanden er mere end fordoblet, er fundet i de samme 20 kvadrater under begge projekter (kun et enkelt nyt er kommet til).

For en del arter, der tilsyneladende er udbredt over hele landet, viser de såkaldte tæthedskort, der er baseret på tusindvis af punkttællinger landet over, at der er regionale forskelle. Det ses tydeligt på tæthedskortene over f.eks. Musvågen, Mursejleren, Bynkefuglen, Husskaden og Kornværtingen. For en del arter findes desuden såkaldte yngleprikkort, hvor antallet af ynglepar på de lokaliteter, som er blevet undersøgt, er vist. Herved får man som et supplement til det egentlige atlaskort et mere kvantitativt billede af artens fordeling i landet, hvilket er nyttigt for arter, der forekommer mere klumpvis, f.eks. de kolonirugende fugle.

Enkelte småfejl har uundgåeligt indsnegnet sig. F.eks. dækker de to røde prikker på skarvkortet (Bognæs og Ormø) vist de samme kolonier, som findes i dag, hvorfor de burde være gule. Riden er i følge teksten ikke fundet på Hirsholmene i nyere tid, og alligevel er kvadratet med øgruppen gult. Artsregistret, der er nyttigt, når man vil slå en bestemt art op, burde nok også være anbragt allerbagest i bogen. Her finder man i stedet listen over de 1100 optællere i projektet.

Takket være den storslåede økonomiske støtte fra Aage V. Jensens Fonde har samtlige aktive projektdeltagere fortjent modtaget et gratis eksemplar af bogen. Disse mange personer udgør måske bogens kernemålgruppe, men den fortjener en langt videre udbredelse. Det let læselige sprog, det tiltalende layout, den fine

overskuelighed og ikke mindst Jens Overgaard Christensens smukke farveakvareller, der pryder bogens sider, gør Fuglenes Danmark til en æstetisk nydelse og bekræfter dens status som et af de største og mest betydningsfulde værker i dansk ornitologisk litteratur. En født klassiker for alle fugleinteresserede.

Selv om projektet har givet os en masse ny viden, har det også efterladt en lang række spørgsmål. Forfatteren nævner i forordet, at de økonomiske og tidsmæssige rammer ikke rakte til en mere grundlæggende diskussion af projektets resultater. Ganske meget er dog diskuteret og fortolket. Men hvorfor er Hulduen, modsat andre hulrugere, gået kraftigt frem? Hvorfor er Lærkefalken og Vende halsen så fåtallige i Danmark? Hvorfor er Pirolen gået markant tilbage? Disse og talrige andre spørgsmål trænger sig på. Der vil fremover være masser af emner at tage op for nysgerrige og videbegærlige ornitologer.

Tommy Dybbro

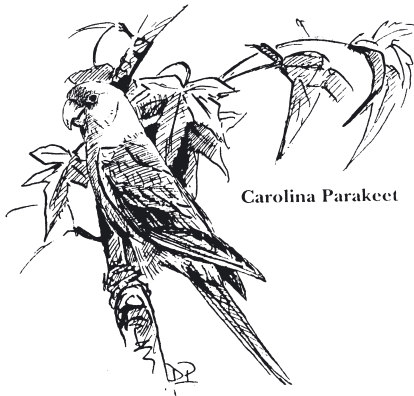
Parrots

Tony Juniper & Mike Parr. A Guide to the parrots of the world. Illustreret af Kim Franklin, Robin Restall, Dan Powell, David Johnston & Carl D'Silva. 584 sider, 88 farvetavler, mange stregetegninger samt udbredelseskort for alle arter. Pica Press 1998. Pris kr. 479 i DOF-Salg.

Jordkloden er begavet med 350 arter af papegøjer, der fortrinsvis findes i de varme dele af verden, flest i Australien, Asien og Latinamerika. Mange papegøjer er farvestrålende og højtrøstede, men på trods heraf er de ikke altid lige lette at bestemme i felten. Ofte færdes de skjult – f.eks. højt til vejrs i trækrone – og flere arter ligner hinanden meget. Derfor bør de 584 sider og 88 farvetavler med flere end 1000 farveillustrationer – ovenikøbet holdt i et rimeligt "rejseformat" – være en kærkommen nyskabelse for folk med interesse for disse spændende fugle.

Forfatterne har begge været fugleinteresserede fra barnsben og har mange års erfaring med papegøjer. De var i en årrække tilknyttet ICBP (nu BirdLife International), hvor de arbejdede med projektet *Protect the Parrots*. F.eks. var Juniper med i det team, der lokaliserede det sidste fritlevende eksemplar af Spix's Ara i det nordøstlige Brasilien. Juniper er senere blevet kampangeleder hos miljøorganisationen *Friends of the Earth* og har været involveret i en lang række internationale projekter om bl.a. regnskovebevarelse og biodiversitet, mens Mike Parr nu er ansat som direktør for den internationale afdeling under *American Bird Conservancy* i Washington DC. Forfatterne har igennem deres virke opbygget et stort netværk, som har bidraget til værket om papegøjerne, ligesom den anvendte litteratur er ganske omfattende.

Indledningsvist gives en kortfattet beskrivelse af bogens opbygning og en vejledning i dens brug. Dernæst følger en række kortfattede, velskrevne afsnit om papegøjernes evolution og klassifikation, naturhistorie og

økologi, beskyttelsesstatus, trusler og fangenskabsopdræt. Herefter følger de 88 farvetavler, artsbeskrivelserne og litteraturlisten.

Artsbeskrivelserne er temmelig udførlige, og består af afsnit om bestemmelse, stemme, udbredelse og bestandsstatus (incl. udbredelseskort), økologi, udseende, køns- og alderskarakterer, mål, geografisk variation og referencer, hvor der klart er lagt vægt på afsnittene om bestemmelse, udbredelse og bestandsstatus. Omtalerne er gode og tydeligvis opdaterede i forhold til Forshaws og Coopers flotte magnum-produktion fra 1973, *Parrots of the World* (3. udgave i 1989). Også for papegøjernes vedkommende er det et faktum, at der aldrig er blevet forsket så meget som i de seneste to årtier. Det har naturligvis betydet utroligt meget for vor viden om fuglene og har – trods alt – medført en forbedring af mange truede papegøjearters status i naturen.

Den omfattende, nye viden er formentlig også baggrunden for, at indholdet af det indledende afsnit om papegøjernes beskyttelsesmessige status er ret så slående. Heri konstateres det nemlig, at mange arter er uddøde (især små, isolerede bestande på øer i f.eks. Caribien), ligesom mange er truede af udryddelse (90 arter) eller sårbare (40). Blandt de væsentligste årsager angives habitatdelæggelser, konkurrence fra indslæbte arter, jagt, ekstreme vejrforhold (naturkatastrofer), klimaændringer samt en for papegøjerne ganske særlig årsag, nemlig fangst og handel. Sidstnævnte er desværre en aktivitet, som endnu ikke er ophørt, omend CITES-bestemmelserne har begrænset den i de seneste år.

Bogens svageste side er de fem forskellige illustratører, som – med vekslende held – har bidraget med farvetavler. Ingen af dem når Coopers fabelagtige gengivelser i *Parrots of the World*. Retfærdigvis skal det dog siges, at hovedparten af tavlerne er gode nok, og at bogen er et anbefalelsesværdigt og rimeligt handy opslagsværk, som kan anbefales til alle med interesse for papegøjer.

John Frikke

Fugle i felten

Killian Mullarney, Lars Svensson & Dan Zetterström. Feltbestemmelse af fuglene i Europa og Middelhavsområdet. På dansk ved Klaus Malling Olsen. 400 sider, 180 farvetavler, 4 særtavler, 140 småillustrationer, 526 udbredelseskort, hft. L&R Fakta 1999. Pris kr. 298 i DOF-Salg.

Den første egentlige felthåndbog i Europa var *A field guide to the birds of Britain and Europe* af R.T. Peterson m.fl., der i nærværende tidsskrift (DOFT 48: 132-133) blev spået følgende fremtid af anmelderen Bernt Løppenthin: "Nu er bogen der, og den vil gå sin sejrsgang gennem Europa". Det var tilbage i 1954, og om *Fugle i felten* (der har været 17 år undervejs) vil jeg sige det samme.

Feltbestemmelse af fuglene i Europa og Middelhavsområdet har, i takt med den stigende interesse og viden på området, været genstand for mange bogudgivelser. Det bedste fra dem alle er forsøgt samlet i dette svensk-britisk-irske bogprojekt med det erklærede mål at udgive "den perfekte felthåndbog". Forfatteren Lars Svensson kender vi bedst som forfatter til *Identification guide to European passerines*, der er enhver ringmærkers uundværlige arbejdsredskab. Medforfatter er Peter J. Grant, der inden sin død i 1990 nåede at lave tekstudkast til afsnittene om lommer, lappedykkere, havfugle, vadefugle og måger. Illustratørerne er irske Killian Mullarney og svenske Dan Zetterström. Sidstnævnte har vi senest mødt som medtegner på håndbogen *Fuglene i Europa, Nordafrika og Mellemøsten* (Beaman, Madge, Olsen 1998). Et stærkt team af nogle af Europas førende feltornitologer.

Bogen dækker Europa til Uralbjergene, Nordafrika nord for 30°N samt store dele af Mellemøsten eksklusiv Iran og Irak. Et krav om højst 400 sider samt et handy format har voldt problemer under hele tilblivelsesprocessen. Alligevel er det lykkedes ud over hovedafsnittets 717 europæiske og mellemøstlige arter at få plads til korte beskrivelser af 181 sjældne gæster. Opbygningen af bogen følger traditionen med tekst, tavle og udbredelseskort på samme opslag. Et pladsbesparende påhit er behandlingen af arternes forekomst i Danmark, som vises med *forekomstsymboler*, fx Ys+t4/TV2. Koderne sparer meget plads, men virker kun efter hensigten hvis læseren lærer dem udenad.

Den velskrevne og relativt grundige tekst indledes med en kort præsentation af hver artsgruppes karakteristika. For hver enkelt art behandles biotop, adfærd, kendetegn og stemme, med vægt på de sidstnævnte. Her mærker man både forfatterens og oversætterens felterfaring og sproglige kunnen, hvilket gør stemmeafsnittet til en af bogens styrker. KMOs karakteristiske sprog er mere afdæmpet end i hans tidligere oversættelser, men hans umiskendelige tone findes fortsat – eksempelvis Hvidhalset Fluesnappers "asmatiske toner", Broget Fluesnappers "folkedansertakt" og Isabellatomskades artstypiske "Harpo-Marx fløjt". Udtryk som "karske højplateauer", "tagfatjagter", "ølmave" (om Storkjøvens bug) og "boksehandsker" (om Stor Hornugles ben) er også typiske. Desværre har oversættelsen af artsnavnene

fået frit løb, og ved at gå uden om DOFs Navneudvalg er der skabt forvirring om alt for mange arters "korrekte" navn (fx Rødhalet Stenpikker, Rosenbrystet Sanger, Gulbrun Larmdrossel og den umiskendelige Tchagra, der navngives Sortbrynet Kratskade, selv om dens øjenbrynstribe er hvid).

Udbredelseskortene er interessante, hvilket ikke er en given ting for felthåndbøger. Det skyldes, at de er gengivet i gode farver, er detaljerede og præcise, og som noget nyt også viser trækruter. Middelhavssølvmågens udbredelseskort viser eksempelvis den nyeste viden om artens trækrforhold og hvorledes mange fugle overvintrer i/strejfer til vore farvande. For at kunne tolke kortene korrekt skal man dog have et vist baggrundskendskab, eftersom indledningen fejlagtigt lader to farvekoder referere til det samme.

Bogens illustrationer er slet og ret fantastiske. De fleste fugle er levende og velproportionerede, og de vises i (mange) situationer, som man bedst kender dem fra felten. Svalerne er fx tegnet i frøperspektiv. Fremhæves kan Zetterströms rovfugle og spurvefugle, der er i særklasse. Men den fine farvegenivelse smutter enkelte steder, og helt galt er det på opslaget med Skov- og Mosehornugle. Vægten er lagt på diagnostikken fremfor det æstetiske, og de mange flugtsilhouetter, rygtegninger og fourageringssituationer gør bogen til et værdigt supplement til Jonssons *Europas Fugle*.

De 140 vignetter, hvor fuglene vises i deres natur, er små perler, som man kan bruges timer på at studere og nyde, og de fortjener et langt større format. I Sverige er bogen ud over feltversionen udgivet i det større format 22 x 32 cm med komprimeret tekst og vægten lagt på tegningerne, og jeg kan varmt anbefale denne smukke bog til hjemmebiblioteket. I feltudgaven er flere af tegningerne simpelthen for små og for mange; enkelte plancher indeholder mere end 30 situationer. I øvrigt er plancherne elegant tilrettelagt, så de enkelte arter, racer og dragter er lette at finde; gamle hanner i sommerdragt er fx altid placeret længst til højre og ungfugle længst til venstre. Der findes også en specialplanche med hybrider af Aythya-ænder, der både er interessant og brugbar. Men hvorfor ikke også en hybrid-planche med gæs og måger? Det er nemt at sammenligne Eng-, Skov- og Tajgapibers rygtegninger, og Stribet Ryle, Spidshalet Ryle, Prærieløber og Brushane er pædagogisk korrekt placeret på samme opslag, selv om det bryder systematikken. Denne følger i øvrigt *Palaearctic Birds* (Beaman 1994). Godt er det også med tynde sorte streger til at adskille arterne, og som noget nyt har plancherne billedtekst, der uddyber både diagnostik og adfærd.

Bogen er desværre skæmmet af en del korrekturføj, som det er svært ikke at irriteres over. Alene teksten til Bynkefugl indeholder fire stavfejl, og navnene over udbredelseskortene for "Nøddekrigen", "Spansk Gråspurv", "Guldirisk" og "Rødpandet Guldirisk" er helt gale. De Kortnæbbede Gæs har endvidere mistet næbbet, og der er byttet om på begreber, kort og navne hist og her.

Fugle i felten er trods disse fejl et væsentligt bidrag til den moderne feltornitologi, smuk, velskrevet og elegant

oversat. Om den svage indbinding holder til at blive anvendt så meget som bogen fortjener, vil tiden vise. I hvert fald anbefales alle med interesse i fuglebestemmelse at anskaffe og bruge den.

Mikael Funch

The Raptors of Europe and the Middle East

Dick Forsman. A handbook of field identification. xviii + 589 sider, 737 farvefotos, adskillige streg- og farvetegninger, indb. T. & A.D. Poyser, London 1999. Pris kr. 438 i DOF-Salg.

Næsten ydmygt indleder Dick Forsman med at pointere, at dette er en bestemmelsesbog og bør bedømmes som en sådan. For Forsman er en sand mester, der er velkendt for den fremragende *Rovsfågelguiden* (1984) og for glimrende artikler om rovfuglebestemmelse i udenlandske tidsskrifter. Informationerne herfra er suppleret med helt ny viden om arterne fra Mellemøsten og Nordafrika, indsamlet på talrige rejser under en lang årrække, gennem omfattende foto- og skindstudier (og dét tager tid!) og ved gennemgang af den mest udbredte litteratur.

Indledningsafsnittet fortæller klart om studier af rovfugle i felten, fældning (en af forfatterens kæphest), slidte fjer samt bestemmelse ud fra "jizz" såvel som dragt karakterer. Forsman er blandt de få, der behersker bestemmelse af rovfugle både i felten og i håndholdt tilstand – faktisk to forskellige discipliner. Arterne er behandlet med ret korte afsnit om udbredelse, biotop, træ og jagtteknik, mens hovedvægten naturligt nok lægges på feltbestemmelse (på afstand og tæt på), herunder alders- og kønsbestemmelse. Her findes også vink om adskillelse fra lignende arter samt en "rude" med de vigtigste karakterer – kun set én gang tidligere i et bestemmelsesværk og særdeles anvendelig. Teksten ledsages af et mindre antal tegninger, især af frontsilhouetter og dragter, der ikke har kunnet skaffes fotos af. Hver art afsluttes med en herlig serie af nærfotos: 737 fotos i høj kvalitet, på trods af at hovedparten af de udvalgte fotos forsvandt undervejs i produktionen. Det ser man ikke her. Hver art er overbevisende illustreret, og det er lige før man havde ønsket sig nogle flere "prikfotos" eller flere arter sammen.

Det var planen, at bogen skulle have indeholdt farvetavler, men det blev droppet, måske fordi bogen så ville være blevet alt for dyr. Den disposition har været kritiseret, men man kan passende supplere bogen med de fremragende tavler i den nyeste dansksprogede litteratur, der er udarbejdet af svenske Dan Zetterström.

Oplysningerne om træ har en vis slagside til fordel for Falsterbo, Finland, Gibraltar og Israel. Her savnes noget mere fra vestlige lokaliteter som Skagen, der jo udmærker sig markant for de nordlige arters vedkommende.

Forsman har en vis svaghed for detaljer som svingfjerenes bånding m.m. Det er gode fotokendetegn, men de er ofte svære at se i felten. Vigtigheden af Lille Skrigørns lyse "dobbeltkomma" på undervingen og de brune Steppehøges lyse "boomerang" ved håndsvingfjerenes baser er i denne bog modereret, men desværre ukritisk optaget som "sikre" i andre værker på baggrund af Forsmans tidlige artikler. Det skal man erindre sig næste gang, man støder på en af disse arter! Forsman kunne også have lagt større vægt på forskelle i silhuetterne mellem Rørhøg og Blå Kærhøg, hvilket kan være meget anvendeligt i felten. De svære *Aquila*-ørne er meget detaljeret beskrevet, bl.a. vises "giftige" varianter af skrigørne, der vil få pessimister til at opgive artsbestemmelsen; men de lægger vigtig ny viden til, også selv om de er undtagelser. For første gang ser man Stor Skrigørn ssp. *fulvescens* detaljeret omtalt og vist. Det må have været et utaknemmeligt job at gå hundredevis af gribbe- og ørneskind igennem for at nå til erkendelser om fældning og dragtvariation; det er meget lettere med mindre fugle, skal jeg hilse og sige. Så hatten af for Forsman – endnu engang. En anden detalje, nemlig forskelle i haleform mellem Tårnfalk og Lille Tårnfalk, er dog her aflivet, hvilket er alt for pessimistisk; den *kan* være meget anvendelig.

De sjældneste arter som Rovørn, Sort Ørn og Shikra er udeladt, mens den nu uddøde (?) *negevensis*-race af Øregrib er med. Rovørn er nok den største udeladelse, men mon ikke denne arts variation har været erkendt som for stor en mundfuld i første udgave? Det ville formentlig have betydet et par års forsinkelse, hvis den skulle behandles lige så grundigt som bogens øvrige arter. Man finder kun få oplysninger om de nearktiske former af de behandlede arter – men Forsman er Vestpalæarktisman, og han kender sine begrænsninger.

Den eneste alvorlige mangel er, at Vandrefalk af *calidus*-racen (eller meget lyse fugle af nominatformen) blot omtales summarisk. Med tanke på det påstyr, sådan én kan forårsage, havde en mere detaljeret omtale været på sin plads, især da racen på trækket passerer alle de store falkes udbredelsesområder. Måske har adgangen til skind været begrænset: Zoologisk Museums Vandrefalkeindsamlet i *calidus*' udbredelsesområde adskiller sig jo ikke fra de skandinaviske, men gode eksemplarer er tilgængelige på nogle få vestlige museer (og f.eks. afbildet i *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*). Et tip: en stor samling skal findes i St. Petersborg, hvis nogen skulle få tid og lyst! Og som Lars Svensson så rigtigt har sagt: der skal også være noget for år 2000's feltornitologer at tage fat i.

1998/99 vil blive husket som en periode, der i alvorlig grad har belastet både økonomi og boghylder hos feltfolket. Denne her er en af de absolut essentielle. Køb den og brug den – gerne kombineret med andre værker. Den er en af de vigtigste, mest pædagogiske hjælpemidler til nogen fuglegruppe, der nogensinde er skrevet. Lækker, let at forstå og smukt produceret.

Klaus Malling Olsen

Birds of Madagascar

P. Morris & F. Hawkins. A photographic guide. 316 sider, 259 arter afbildet med farvefotos og 6 med farveakvareller, indb. Pica Press 1998. Pris £ 28.

Birds of Madagascar er en fotoguide i et venligt A5 format til brug i felten, og den er solidt indbundet. Den indeholder korte, relevante afsnit om taxonomi, habitater på Madagascar, naturbevarelse og beskrivelser af de vigtigste fuglelokaliteter på øen. Mange fuglekiggere vil også hilse checklisten med afkrydsningsfelter velkommen.

Billedsiden er generelt af god til høj kvalitet med nogle undtagelser. Hver art er illustreret i to forskellige situationer, når det har været muligt. Teksten til hver art består af en udførlig dragtbeskrivelse, stemmesignalement, habitat og adfærd, hvor på øen man lettest kan finde arten, samt en nøjagtig gennemgang af forvekslingsmuligheder med lignende arter. Man savner dog udbredelseskort til at synliggøre afsnittene om udbredelse og status.

Der er forskellige opfattelser af klassifikationen mellem nærværende titel og de to andre felthåndbøger til Madagascar, *Birds of Madagascar* (O. Langrand 1990) og *Birds of the Indian Ocean Islands* (I. Sinclair & O. Langrand 1998). Forskellene vil sikkert have interesse for fuglekiggere med hang til optælling af antal registrerede arter. Ornitologer, som allerede har besøgt den fantastiske ø, vil kunne ærgre sig over "nedlagte" arter og juble over de nye, uventede krydsere på den i forvejen ikke alt for lange Madagascarlister.

Madagascars hovedhabitater er kort beskrevet med reference til de karakteristiske fuglearter. Det ledsagende farvefotografi giver læseren et godt indtryk af topografien og vegetationen. Afsnittet om naturbevarelse indeholder to tabeller over truede og nært-truede fuglearter. Desuden omtales fuglene i de beskyttede områder. Forfatterne kommer også med foreslag til, hvordan man bør prioritere indsatsen omkring artsbevarelsen. Og måske vigtigst, de foreslår hvad besøgende fuglekiggere kan gøre for at bidrage til naturbevarelsen på Madagascar.

De 19 mest besøgte fuglelokaliteter er gennemgået meget kort og overskueligt med omtale af habitat, adgangsforhold, overnatning/forplejning, tilladelser, bedste årstid for fugleobservationer og nøglearter for stedet. Jeg vil dog anbefale, at man også anskaffer en eller flere turrapporter med flere detaljer, da de praktiske rejseforhold kan være temmelig vanskelige på Madagascar pga. en ekstremt dårlig infrastruktur.

Guiden et sikkert redskab til identifikation af Madagascars begrænsede fuglefauna. Men hvis man ønsker at være maksimalt forberedt, vil jeg anbefale også at medbringe *Birds of the Indian Ocean Islands*, som er et godt supplement med sine udbredelseskort og gode illustrationer af arter, der står lidt svagt på fotosiden i Morris & Hawkins' bog. Tilsammen vejer og fylder de to bøger ikke mere end mange andre felthåndbøger.

Bent Otto Poulsen

Pittas of the world

Johannes Erritzøe & Helga Boulet Erritzøe. A monograph on the pitta family. 207 sider, 32 farvetavler, talrige stregtegninger og udbredelseskort, indb. The Lutherworth Press, Cambridge, 1998. Pris £ 30.

Denne grundige og smukke bog om pitta-familien er blevet til på privat initiativ af parret Erritzøe. Johannes har længe publiceret i videnskabelige tidsskrifter, men det var parrets første bog, *The birds of CITES* (1993), der skaffede dem international opmærksomhed.

Pitta-bogen har et videre sigte end et andet, nyere arbejde over familien, Lambert & Woodcock's *Pittas, broadbills and asities* fra 1996. Den er skabt på grundlag af museumsarbejde, litteratursøgning og korrespondance, mens forfatterne ikke selv har studeret pittaer i det fri. En 18 siders indledning sammenfatter snart sagt alt, hvad der er kendt om pittaernes systematik, udseende, udbredelse, biologi og beskyttelsesmæssige status. Herefter følger artsbeskrivelserne over de 30 arter, forfatterne anerkender, under overskrifterne Description, Dusky and glossy streaks, Allied species, Distribution, Recent records, Movements, Habitat, Behaviour, Vocalisation, Food and feeding behaviour, Breeding biology, Moulting, Captivity, General notes, Parasites and diseases, Museum diagnosis, Hybridisation, Status and conservation, og References. Til hver art er der en farvetavle med de vigtigste dragter, og i dragtbeskrivelserne henvises der til en tilgængelig farveguide. I beskrivelsen af *Pitta nympha* indgår megen viden om især adfærd og fældning fra en fugl i fangenskab hos forfatterne. Bogen afsluttes med en række nyttige appendices.

Der er mange mindre inkonsistenser i format og skrifttyper, som forlæggeren må bære ansvaret for. Det ser ud til, at redaktionsarbejdet har været overladt til forfatterne, ikke til en professionel. Det skæmmer dog ikke på væsentlig måde indtrykket af en bemærkelsesværdig udgivelse, som forfatterne har megen ære af. Forlægger og sponsor (Carlsbergfondet) fortjener al mulig anerkendelse for produktionen af denne storartede bog til en overkommelig pris. Jeg anbefaler den varmt til alle med interesse for smukke zoologiske bogværker, tropisk ornitologi og selvfølgelig familien Pittidae.

Clifford B. Frith, Queensland

Tundra Plovers

I. Byrkjedal & D.A.A. Thompson. The Eurasian, Pacific and American Golden Plover and Grey Plover. 422 sider, én farvetavle, talrige fotos og figurer, indb. T. & A.D. Poyser 1998. Pris kr. 425 i DOF-Salg.

Denne fremragende bog baserer sig på studier af de 4 hjejlearter siden 1981, og er skrevet med både hjernen og hjertet. Forfatterne har tilbragt år med at studere hjejler-

ne, både på yngleplads, på trækk og i vinterkvarteret, og præsenterer mængder af ny viden. Den omfattende litteraturliste viser, at al relevant litteratur er gennemgået. Resultatet er blevet en af den slags bøger, der næsten sparker benen væk under én, og følger sig smukt til Poyseres lange række af "hvide bøger" om fugle.

Bogen er særdeles gennemarbejdet. For feltornitologerne er det af interesse, at man her for første gang præsenteres for eclipsedragterne: i yngletiden fældes en del af den prangende dragt til en "mellemdragt" før den endelige fældning til vinterdragt. Her faldt en vigtig brik på plads for undertegnede: hvorfor de Amerikanske Tundrahjeler, jeg så i USA i september, manglede de brede, hvide felter på siden af halsen.

Bogens sprog er forbilledligt og gør læsningen til en fornøjelse. Ind imellem de mange detaljerede studier krydres teksten med småanekdoter, f.eks. at den velkendte *Guinness' Book of Records* i sin tid blev startet gennem et væddemål mellem jægere om hvorvidt Skotsk Ryle eller Hjejle var den hurtigste fugl! At forfatterne både behersker de mere gængse akademiske discipliner og feltbestemmelse fremgår også af detaljemattede stregtegninger af de forskellige dragter.

Vores hjemlige Hjejle regnes jo nu for monotypisk, men var tidligere opdelt i en nordlig og sydlig race. Forfatternes grundige studier af flere bestande viser, at det nok er forsvarligt at opretholde de to racer, men helt sikre er de ikke: lærerigt, for hvor mange bestande af en art detaljestuderes i områder, der ligger midt i variationsbredden? Alt for få!

Et værk på 422 sider om kun 4 arter! Års arbejde fuldendes med et vældigt monument over nogle af de fineste vadefugle. Anbefales til vaderentusiaster og motiverede fuglefolk? Selvfølgelig.

Klaus Malling Olsen

Shrikes

Norbert Lefranc & Tim Worfolk. A guide to the shrikes of the world. 192 sider, 16 farveplancher, mange stregtegninger og udbredelseskort, indb. Pica Press 1997. Pris kr. 375 i DOF-Salg.

Det nye engelske forlag Pica Press har de seneste år udsendt adskillige vigtige monografier i det velkendte, "hvide" format, der også kendetegner kvalitetsprodukter fra f.eks. Poyser. Monografien om verdens tornskader følger sig smukt til rækken. Franskmanden Norbert Lefranc har i årevis arbejdet med tornskader, og den unge tegner Tim Worfolk viser sig her som endnu én blandt mange fremragende briter i stil med f.eks. Alan Harris – Englands skoledannende illustratør i Jonsson-generationen.

Indledningsvis gives en ret fyldig begrundelse for nyere "splits" (bl.a. af Stor og Sydlig Stor Tornskade), en generel oversigt over tornskadernes biologi, oplysninger om populationsdynamik, samt fyldige informationer om

bestandsforandringer og beskyttelse. Det virker klogt at afvente nyere information om Isabellatornskade og ikke splitte den i to arter, som nogle har foreslået.

Tyngdepunktet udgøres af fyldige beskrivelser af de 31 arter: bestemmelse, de forskellige dragter, forekomst og status, geografisk variation, træk, fældning og biotop. Her finder man et væld af oplysninger, som er ført helt up to date; det er overbevisende gjort. For en feltornitolog er det især spændende at se, hvor grundigt dragter, racer og udbredelse/træk er behandlet. Udbredelskortene er forbilledligt store, detaljerede og klare. Derimod kunne man godt ønske sig lidt mere nyt om artsbestemmelse – en almindelig svaghed i denne nye generation af monografier, der ofte er skrevet af biologer snarere end feltfolk. For de hjemlige artes vedkommende findes mere anvendelige oplysninger andetsteds, f.eks. om adskillelsen af ungfugle af Brun, Isabella- og Rødrygget Tornskade. På den anden side: nu blev det klart, hvorfor de mange Brune Tornskader i Beidaihe/Happy Island varierede så meget. Racerne er smukt illustreret.

En petitesse: for Rosenbrystet og Rødhovedet Tornskades vedkommende er de danske fund korrekt citeret fra "oversigten", men denne er ikke med i den ellers fyldige litteraturoversigt. Og der er ingen dansk referent nævnt i takkelisten.

Med Pica Press monografier går man ikke galt i byen. Heller ikke med denne smukke bog.

Klaus Malling Olsen

Modern Wildlife Painting

Nicholas Hammond. 240 sider, talrige farvetavler. Pica Press 1998. Pris £ 35.

Ud fra bogens titel kunne man forvente, at indholdet drejede sig om de sidste få årtiers kunstnere inden for genren, især når man betænker, at der fra samme forfatter allerede foreligger en lignende bog med titlen *Twentieth Century Wildlife Artists*.

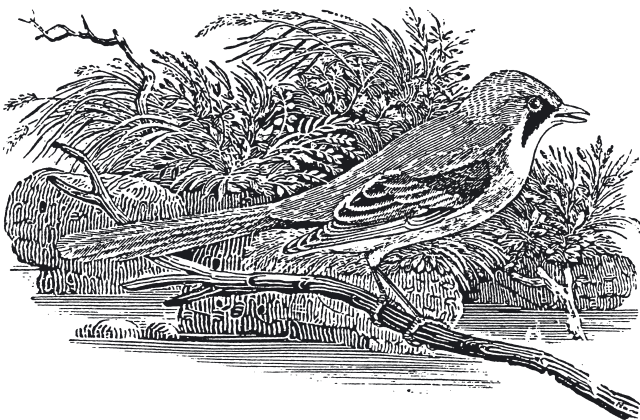
Sådan er det imidlertid ikke. Tværtimod tager også denne bog sit udgangspunkt i de gamle mestre Audubon, Fuertes, Liljefors osv., og det er relativt få af de 92 kunstnere, der omtales i den biografiske oversigt bag i bogen, der endnu ikke er fyldt 40 år. Naturligvis er der nogle navne, man leder forgæves efter, og andre man synes er mindre relevante; men dels har forfatteren måttet begrænse sig, dels er bogen disponeret på den måde, at der i hvert kapitel behandles et bestemt emne eller en bestemt tendens, hvor de enkelte kunstnere indgår som typiske repræsentanter.

Der indledes med et kapitel om de kunstnere op gennem tiden, der især har bidraget til den voksende interesse for naturen. Peter Scotts foredragsvirksomhed og enorme kunstneriske talent er vel det bedst kendte eksempel fra nyere tid, for slet ikke at tale om Petersons banebrydende feltbestemmelsessystem.

Efterfølgende kapitler omtaler Liljefors og andre fortrinsvis udendørs malere helt op til vor tid; Fuertes og andre nordamerikanere; og Thorburn og dem, der kom efter ham. Derefter nogle mere generelle kapitler om feltarbejde, om illustrationer med feltbestemmelse for øje, og om grafik og andre reproduktionsmetoder. Bogens sidste kapitel handler bl.a. om at få dyr og landskab til at gå op i en højere enhed med skyldig hensyntagen til lysets og lokalitetens egenart. Det lyder måske lidt indviklet, men teksten er i grunden ganske velordnet og hele vejen krydret med oplysninger om de forskellige kunstneres arbejdsmetoder og indbyrdes venskaber og påvirkninger.

I ornitologisk henseende indeholder bogen intet nyt. Den henvender sig først og fremmest til de kunstinteresserede.

Brian Zobbe

Thomas Bewick (1755-1828)
Bearded Tit. c. 1800.
Wood engraving.

A Neotropical Companion

John Kricher. An introduction to the animals, plants and ecosystems of the New World Tropics, 2. udgave. xvi + 452 sider, 177 farvefotos, talrige figurer og stregtegninger, indb. Princeton University Press 1997. Pris £ 19,95.

Dette er en introduktion til tropebiologi med udgangspunkt i Central- og Sydamerika og med stor vægt på regnskovsøkologi. Forfatteren er selv ornitolog, og fugle spiller derfor en fremtrædende rolle i bogen.

Der er kapitler om klima, regnskovens struktur og diversitet, regnskovens funktion (næringskredsløb, succession, etc.), evolution (hypoteser om baggrunden for artsrigdommen), medicinplanter (kemisk forsvar), indfødte folk, floder og deres dyre- og planteliv, økosystemer uden for Amazonas (Andesbjergene, savanne, tør skov, mangrove og koralrev), fugle (udvalgte familier), andre dyr, og til sidst et kapitel om afskovning og naturbeskyttelse. I et appendiks med titlen "Og hej, lad os være forsigtige derude" gennemgås farlige og ubehagelige dyr i tropisk Amerika. Dette appendiks lever ikke helt op til bogens ellers høje standard, så informationer om rejsemedicin og forebyggelse mod sygdom og ulykker må søges andetsteds.

Læseren må være vant til at læse informationsmættet og svært tilgængeligt engelsk, da bogen er højkoncentreret og når vidt omkring. Bogen bærer præg af i første omgang at være skrevet til undervisningsbrug. Man introduceres ofte til nye faglige termer, der er skrevet i kursiv, og som kan slås op i en ordliste bag i bogen. Der er også mange referencer til videnskabelige artikler. Forfatteren har søgt at gøre stoffet lidt lettere tilgængeligt med små humoristiske bemærkninger og en række beskrivelser af personlige oplevelser, men sproget kan stadig være svært for en dansker: "As we continue our perambulations through the Peruvian rainforest we cannot help but notice the plethora of vines and epiphytes."

Bogen er en gave til den natur- og fugleinteresserede, der planlægger at rejse til Sydamerika og forinden ønsker en grundig indføring i tropebiologi. På selve rejsen bør bogen nok vige pladsen for feltbestemmelsesbøger og rejseguider.

Michael Kjøe Poulsen

Også modtaget:**Oiseaux de la Réunion**

N. Barré, A. Barau, & C. Jouanin. 2. udg., 207 sider, 10 farvetavler, mange farve- og s/h-fotos, stregtegninger m.m., indb. Les Éditions du Pacifique, 62, rue du Couédic, 75014 Paris, Frankrig, 1996. Pris £ 32.

Images of the Earth

S. A. Drury. A guide to remote sensing. 203 sider. Oxford University Press, 1998. Pris £ 25 hft., £ 50 indb.

Mere end 200 s/h- og farvefotos af satellitoptagelser, der gengiver jordens overflade, oceanernes dybde, vejrets indflydelse, mineralforekomster, samt katastrofer forårsaget af mennesker og af naturen. Bogens kapitler er 1) The problems, 2) Getting the information, 3) Interpreting the information, 4) Using the information, 5) Operational issues.

Dyrenes sociale liv

Bent Jørgensen. 36 sider, talrig farvefotos, hft. Natur og Museum 37(3), 1998. Pris kr. 48.

En veloplagt beretning om strategier, når det gælder om at sætte afkom i verden, dvs. bringe egne gener videre til næste generation. Hvilket ret beset er "meningen" med livet.

Pocket guide to the birds of Britain and North-West Europe

C. Kightley, S. Madge, & D. Nurney. 300 sider, hft. Pica Press, Sussex. 1998. Pris £ 11,95.

Endnu en field-guide over Europas fugle. Det er forbavsende, at nogen endnu vover at tage konkurrencen op med Jonsson! Kun prisen, størrelsen og vægten taler til fordel for denne.

Migratory Waterbirds in the Wadden Sea 1993/94

M. Poot, L. M. Rasmussen, M van Roomen, H.-U. Rösner & P. Südbek. 79 sider, talrige tabeller, figurer, kort og stregtegninger, hft. Wadden Sea Ecosystem No. 5, Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven, Germany. Pris ikke opgivet.

Die Vögel im Naturpark Drömling

K.-J. Seelig, H.-G. Benecke, F. Braumann, & B. Nicolai. 243 sider, 56 farvefotos, 82 kort og 55 diagrammer. Abhandlungen und Berichte aus dem Museum Heineanum 3, Sonderheft, 1996. Pris hft. DM 25, indb. DM 35.

Om en 330 km² stor naturpark i det nordøstlige Sachsen-Anhalt og dens fugleliv. Kan bestilles på Museum Heineanum, Domplatz 27, D-38820 Halberstadt, Tyskland.